

Litteratur.

J. Six, *Oud tafellinnen* (gammalt bordlinne). Het huis oud & nieuw. Aflevering I, Amsterdam 1908.

Intill de sista årtiondena har litteraturen ej innehållit något arbete, som historiskt behandlat dräll och damast såsom bordlinne. Det, så vidt jag vet, första arbetet i ämnet var af E. Kumsch, *Leinen-Damastmuster des XVII und XVIII Jahrhunderts*, Dresden 1891, ett arbete i folioformat med 25 helsides planscher hufvudsakligen framställande sachsiska duktyg. Som Sverige under 1700-talet importerat ej obetydligt med sachsiskt duktyg, är Kumsch arbete för oss en god källskrift. Vidare har Isabella Errera i *Annales de la Société d'archéologie de Bruxelles* XX 1906 s. 311—324 skrivit öfver: *Les nappages dits de »Perouse»*, med 12 illustrationer. *Hon har enbart sysselsatt sig med duktyg från det 13:de till det 16:de århundradet. Studiematerialet har utgjorts af äldre målningar framställande måltider och banketter samt en samling italienskt bordlinne hopbragt af målaren Rocchi i staden Perugia med omnejd. Författarinnan anser sig på goda grunder kunna antaga, att dessa väfnader äro tillverkade i *Confraternita de la Mercanzia* i Perugia, enligt traditionen grundadt år 1380 och nedbrunnet år 1552.

År 1907 införde undertecknad i *Fataburen* sid. 243 en liten uppsats om Linnedamast i Nordiska Museet, hufvudsakligen i syfte att väcka intresse för tillvaratagandet af äldre duktyg. I början af 1908 utkom J. Six ofvan anförda arbete om äldre bordlinne, och är detta det sakrikaste, som hittills skrivits i ämnet. Att det för oss skandinaver är mycket värdefullt är klart, då Nederländerna och Belgien torde vara de länder, som under 1500 och 1600-talen försett oss med större delen af allt importeradt duktyg.

J. Six börjar med ett omnämnande af Isabella Erreras uppsats och betraktar densamma såsom en inledning till sin egen. Båda dessa författare äro eniga om, att gäsögonmönstren, »oogjes goed», »œil de perdrix» äro bland de å duktygen äldst förekommande. Men äfven

människo- och i all synnerhet djurframställningar synas dock förekommit å mycket ålderdomliga italienska duktyger. I Belgien och Holland förefaller det likväl, som om ögonmönstret och utvecklingar ur detsamma varit förhärskande å de äldsta duktygen och genom varierande sammanställningar bildande St Andreas kors, rutverk m. m. vunnit en synnerligen rik utveckling. I rutverken infördes småningom äfven andra ornamentsmotiv såsom rosor, liljor, kronor, friskska vapen m. m. Six påpekar äfven, huru Jan Kalf i sitt lärarika arbete *Bijdrage tot de geschiedenis der middeleeuwsche kunstweverij in Nederland*,¹ ehuru hufvudsakligen behandlande sidendamast, dock gifver åtskilliga goda utgångspunkter beträffande linneväfveriet. Kalf omtalar bland annat, att en fabrik för linne med figurmönster år 1496 anlades i Kortrijk (Belgien), och huru konsten därifrån kom till Holland. Det äldsta i Holland anträffade bordlinnet anser äfven Six härstamma från Kortrijk. Till Haarlem öfverfördes konsten år 1580.² Damastmönster mera närmande sig brokad finner Six synnerligen svåra att datera; i stil med 1400-talets rika brokader känner han intet. Bland äldre motiv anföras stiliserade blommande växter framställda med rot. Dessa hänföras till 1500-talets slut eller 1600-talets början intill 1625. Vidare omtalas ananasmönster; dukar med rankor och kransar omslutande brinnande hjärtan, hvilka tjäna som mål för amoriners pilar; såsom bård å dessa förekomma hjärtan, ur hvilka blommor spira upp. Dessa dukar förlägger författaren till 1600-talet, men varnar i allmänhet för djärfva tidsbestämmelser. Man bör vänta, tills något liknande mönster anträffas försedt med årtal eller inväfdt daterbart vapen. I uppsatsen äro införda ej färre än 20 daterade duktyger. Häraf ett med gåsögonmönster från år 1600, 4 med växtmotiv 1671—1748 och 15 med figurframställningar 1550—1717. Bland duktyg med figurframställningar märkes en servett, pl. XV, återgifvande jaktscener. Den är daterad 1600 och har den för tiden karaktäristiska framställningen af träd och blommor med rot. För oss äger den ett särskildt intresse, då tvenne dukar med mycket likartadt motiv äro anträffade

¹ Verslag van het St. Benulphus Gilde over 1900.

² Enligt Ampsing som författaren anför.

i Stockholm.¹ Likaså äger servetten pl. III, daterad 1671, sin motsvarighet i Nordiska Museet.²

De vackraste bland 1600-talets framställningar, de ädlaste i stil och de mest förnuftiga i komposition menar Six vara de ur de heliga och apokryfiska böckerna lånade taflorna. Bland dessa framställningar anföras: den förlorade sonens återkomst, pl. XIV, dat. 1550; Abrahams offer och fördrifvandet af Hagar och »Hysmael»; berättelsen om Judith och Holofernes, pl. XVIII, dat. 1640; Simson och lejonet; Simson rycker omkull pelarna till Dagens tempel, där filisteerhöfdingar synas mellan de bristande bågarna och fallande pelarna; Jakobs dröm, pl. XVI, dat. 1631; Salomo och drottningen af Saba; Marias bebådelse med sol och stjärnor samt språkband med *WEEST GEGROET MARIA*, pl. XIX, dat. 1630 (en duk med sistnämnda motiv och inskrift finnes äfven i Nordiska Museet); Jesus och den samaritiska kvinnan vid brunnen; Herren tillropar Paulus, som är slagen till marken, på väg till Damaskus: *SAVLE SAVLE QVID ME PERSEQ.* Sedermera har Six antecknat Orpheus i underjorden, pl. XX, dat. 1645, såsom ett vanligt motiv, likaså Trojas intagande. Hela denna sistnämnda grupp med figurframställningar tillhör 1600-talet. Om deras tillkomst, säger Six, veta vi intet med visshet, men sannolikt ha haarlemska målare eller tecknare uppgjort mönster till dem. Enbart efter tryckta förebilder kunna väfvarne icke ha arbetat. Mähända, tillägger Six, att de haarlemska arkiven kunna gifva någon upplysning härom. Vid 1600-talets midt stod damastväfveriet i Haarlem på sin höjdpunkt. Beställningar ingingo från furstar och prinsar öfver hela Europa, och furstliga skänker förfärdigades på staternas bekostnad. Mot slutet af 1600-talet aftog tillverkningen, och vid 1700-talets midt hade den fullständigt upphört.

Författaren upptager sedan en annan grupp af damastduktyg till behandling. De mönstermotiv, som här kommit till användning, afse att förhålliga en eller annan historisk tilldragelse. Enligt de data, som anföras, tillhöra dessa duktyger tiden mellan 1660—1745. Anordningen af motiven å sistnämnda duktyger är synnerligen likartad: nederst framställes ofta en stad, däröfver en ryttare och så

¹ Se Fataburen 1907 sid. 245. — ² Se Fataburen 1907 sid. 250.

hans vapen. Några variationer förekomma visserligen, men i det hela är kompositionen densamma. Såsom exempel må anföras: Karl II vid hans ankomst till London 1660, pl. XXXI; Vilhelm III efter eröfringen af Grave 1674, då stadens borgerskap frambär sitt tack, pl. XXXIII; belägringen af Namur 1695, där de båda furstarne Vilhelm III och Maximilian Emanuel af Bayern, ståthållare i sydliga Nederländerna, synas ridande framför de belägrande; belägringen af Ostende 1706; intagandet af Rijsell 1708, pl. XXXIV; slaget vid Malplaquet 1709; eröfringen af Belgrad 1717, pl. XXXVI, LUDWIG REX IN FRANKREICH på en stegrande häst mellan utströdda liljor, därunder staden Paris, pl. XXXVII, huruvida här menas Ludvig XIV eller Ludvig XV är outredt. Samtliga dessa duktyger anser Six härstamma från Kortrijk. Författaren har äfven anträffat en duk framställande FRIEDERICVS KÖNIG IN SCHWEDEN ridande längs efter ett vatten med seglande skepp invid Stockholm.

Six slutar sin intressanta uppsats med ett sammanfattande af hvad han förut anført. När blomstringstiden för de gamla italienska duktygen med färgade bårder var slut, uppblomstrade damasttillverkningen i Kortrijk under 1500-talet; öfverfördes till Haarlem 1580 och tar där ett uppsving, som i början af det 17:de århundradet öfverflyglar allt öfrigt. Ännu stående på sin höjdpunkt i medlet af århundradet, tyckes den mot slutet däraf börja gå nedåt. I medlet af 1700-talet är den död. Till Irland kom damastväfveriet först 1699 och bragtes där snart till hög blomstring. Rikligt understödda af Vilhelm III öfverflyttade många hugenotter till norra Irland, dit de medförde 1,000 väfstolar och spinnrockar samt den i Holland lärda väfkonsten. I Kortrijk klagas öfver brist på arbete vid 1600-talets slut, men omedelbart efter de allierades seger 1706 strömma deras varor in i Holland. Nu varar den goda tiden till 1712, då genom Villars krigslyckan vänder sig. Efter freden i Utrecht 1713 förekomma blott få igenkänneliga väfnader. Hvarifrån 1700-talets vackra mönster komma, kan i de flesta fall ännu ej klargöras och hvad beträffar ursprunget till det brabantiska damastväfandet, som fortfarande blomstrar, är detsamma ännu outredt.

G. C—m.

Samfundet för Nordiska Museets främjande.

I hufvudstaden bosatt stiftande ledamots årsavgift är *sju* kronor. Utom hufvudstaden bosatt ledamot erlägger en årsavgift af *fem* kronor.

Enligt § 6 i samfundets stadgar är emellertid den, som i stället för den årliga ledamotsavgiften på en gång erlägger minst ett hundra kronor, att anse såsom ständig ledamot och sedan befriad från alla afgifter.

Ledamot såväl stiftande som ständig erhåller årligen ett årskort till Nordiska Museets samtliga afdelningar för sig personligen eller för en medlem af sin familj, hvilkens namn i sådant fall torde uppgifvas. Tidskriften »Fataburen» utdelas till medlemmar bosatta utom Stockholm. Därstädes boende kunna erhålla densamma till halfva boklädspriset genom museets expedition å Skansen.

Dessutom äger ledamot rätt att för de närmaste medlemmarna af sin familj (man, hustru, syskon eller barn) erhålla årskort gällande till museets samtliga afdelningar för ett pris af *tre* kronor för hvarje sådan medlem. Årskort till Museet å Lejonslätten kosta eljest 5 kr. för vuxna, 3 kr. för barn och till Skansen 6 kr. för vuxna, 4 kr. för barn.

På det stiftande ledamot ej må hafva besvär med årsavgiftens insändande, upptages densamma utom Stockholm genom postförskott samt i Stockholm efter midten af januari genom bud. De i Stockholm bosatta medlemmar, som så önska, kunna dock den 15 dec.—midten af jan. å museets expedition å Skansen utlösa sina årskort.

Bref och meddelanden torde ställas till Sekreteraren i Samfundet för Nordiska Museets främjande, adress Nordiska Museet, Stockholm 7. Allm. Telefon 4. Riks Telefon 3 98.

Författare och förläggare, som önska böcker och uppsatser anmälda eller omnämnda i tidskriften, behagade insända dem under adress *Nordiska Museet, Stockholm 7*. Manuskript, meddelanden och uppgifter insändas under samma adress.

Fataburen utkommer med 4 häften om tillsammans minst 256 sidor årligen och åtföljes dessutom af en redogörelse för museets förvaltning.

Tidskriften kostar i bokhandeln och på posten 5 kr. för årgång. Lösa häften säljas i mån af tillgång för 2 kr. Den utdelas gratis till de ledamöter i Samfundet för Nordiska Museets främjande, som äro bosatta utom Stockholm. I hufvudstaden boende ledamöter kunna erhålla tidskriften till halfva boklåspriset vid rekvisition genom museets expedition å Skansen.

Pärmar afsedda för Fataburens olika årgångar, af blått linne och af utseende som ofvanstående bild visar, samt till ett pris af **1 kr.** för årg., finnas efter rekvisition att tillgå hos K. hofbokbindaren **GUSTAF HEDBERG, Regeringsgatan 28 A, Stockholm C.**